

Lausunto

29.01.2025

Asia: VN/34869/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laeiksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain ja rajat ylittävistä terveydenhuollosta annetun lain 20 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Paperittomien terveydenhuolto-oikeuteen vuonna 2023 tullut parannus on ollut erittäin perusteltu perus- ja ihmisoikeuksien sekä käytännön kannalta. Paperittomat elävät usein huonoissa olosuhteissa, korkeintaan perustuslain edellyttämän vähimmäistoimeentulon varassa, ja välttävät viranomaisia. He ovat riippuvaisia tuttavien tai perheenjäsenten tuesta. Toisin kuin hallituksen esityksessä todetaan, haavoittuvuus ei synny vasta hyväksikäytön myötä, vaan paperittomuudessa elävät ihmiset ovat lähtökohtaisesti haavoittuvassa asemassa ja alttiina hyväksikäytölle, koska he eivät pysty turvautumaan viranomaisten, erityisesti poliisin, apuun. Paperittomia voidaan myös painostaa viranomaiselle ilmoittamisella uhkaamalla. Tällaisessa tilanteessa elävillä ihmisillä tulee olla mahdollisimman matala kynnyks hakeutua terveydenhuollon palveluihin.

Vuoden 2023 alussa voimaan tullut lakimuutos poisti oikeudellisia esteitä ja helpotti kolmannen sektorin toimijoiden työtä, kun julkiseen terveydenhuoltoon on voitu ohjata terveydenhuoltoa tarvitsevat ihmiset oikeudellisesta asemasta ja paikkakunnasta riippumatta. Käsillä oleva esitys vaikeuttaa kolmannen sektorin ja esimerkiksi Punaisen Ristin terveystieteillä toimivien vapaaehtoisten toimintaa.

Esityksen keskeisenä tavoitteena on viestiä paperittomuudessa eläville ihmisille, että heillä ei ole oikeutta oleskella Suomessa ja sen myötä painostaa heitä poistumaan. Ihmisoikeussopimusten mukainen oikeus terveyteen suojaa ihmisarvoa ja estää inhimillistä kärsimystä. Sitä ei tule välineellistää maahanmuuttopolitiikan toteuttajaksi.

Kuten esitysluonnoksessakin esitetään, terveydenhuolto-oikeuden vaikutuksesta oleskeluun ei ole näyttöä. Päinvastoin esitetyt selvitykset viittaavat siihen, että terveydenhuolto-oikeus ei vaikuta

oleskelumaan valintaan, sillä muut tekijät kuin pääsy terveydenhuoltoon ohjaavat ihmisten liikkumista.

Esityksessä mainitun terveydenhuollon kantokyvyn osalta peruste ei ole kestävä. Välttämättömällä hoidolla voidaan estää tilanteen kriisiytymistä, mikä paremminkin turvaa kuin uhkaa terveydenhuollon kantokykyä. Talouden osalta esitysluonnoksen arviot viittaavat korkeintaan marginaalisiin säästöihin. Kuten aiemmassa esitysluonnoksessa todettiin, käytännössä monet sairaudet pahenevat hoidotta, ja kun kiireellisen hoidon määritelmä lopulta täyttyy, alun perin helposti ja vähäisin kustannuksin hoidettava sairaus voi vaatia kallista erityistason hoitoa.

Esitetty lainmuutos ei tuo merkityksellisiä säästöjä, tuottaa sekavan järjestelmän, sekä vaarantaa ihmisten terveyden. Tällaista lakimuutosta ei tule edistää.

Oikeus terveyteen kuuluu kaikille

Oikeus terveyteen kuuluu kaikille maassa oleskeleville oikeudellisesta asemasta riippumatta. Esitysluonnoksessa ja sen tausta-aineistoissa on kuvattu oikeuden perustaa ihmisoikeussopimuksissa ja perustuslaissa niin oikeuden ulottuvuuden kuin syrjinnän kiellonkin näkökulmasta. Vuoden 2023 alusta voimaan tulleella aikaisemmalla lakimuutoksella säädettiin paperittomien pääsystä terveydenhuoltoon siten, että se täyttäisi paremmin perustuslain asettamat ja ihmisoikeusveloitteet. Useat kansainväliset valvontaelimet olivat ennen 2023 lakimuutosta huomauttaneet Suomea paperittomien puutteellisesta pääsystä terveydenhuoltoon. Esitysluonnos tarkoittaa uudistuksen kumoamista merkittävilta osin ja on TSS-oikeuksien heikennyskiellon periaatteen vastainen.

Joillain hyvinvointialueilla saatetaan jatkossakin järjestää välttämätöntä terveydenhuoltoa. Tämä oli tilanne ennen vuoden 2023 lakimuutosta ja aiheutti paitsi alueellista epäyhdenvertaisuutta myös käytännön ongelmia ihmisten hakeutuessa hoitoon sinne, missä palveluita oli saatavilla.

Jos esitystä edellä mainitusta huolimatta edistetään, siihen tulee tehdä tarkennuksia ainakin seuraavilta osin:

On hyvä, että esityksessä on edelleen turvattu lasten oikeus terveydenhuoltoon sekä raskauteen liittyvät terveystalvelut. Haitallisten vaikutusten minimoimiseksi välttämätön terveydenhuolto tulee kuitenkin ulottaa selkeästi myös raskaana olevan muihin kuin raskauteen liittyviin terveystalveluihin sekä synnytyksen jälkeiseen hoitoon. Samoin tulisi selvittää, että seksuaaliterveys kuuluu saatavilla olevan hoidon piiriin sukupuolesta riippumatta, mukaan lukien raskauden ehkäisy.

Esitysluonnoksessa ja sen perusteluissa on tunnistettu vanhempien terveyden välillinen vaikutus lapseen. Ehdotetun 56 b § mukaan hoidon saaminen olisi mahdollista, kun sen epääminen ”vakavasti vaarantaa muun henkilön tai väestön terveyden”. Hoidon saamista on rajattu edellyttämällä ”vakavaa” terveyden vaarantamista. Lapsen terveyden vaarantaminen pitää itsessään riittää vanhemman hoitoon pääsyyn ilman lisämääreitä. Myös rajoittuminen lapsen terveyden vaarantamiseen on liian kapea. Erityisesti pienten lasten vanhempien kohdalla on lapsen ja perheen hyvinvoinnin kannalta erittäin tärkeää, että vanhemmat tai lasten huolenpidosta vastaavat voivat saada tarvitsemaansa välttämätöntä hoitoa. Myös väestön terveyden vaarantamisen osalta ”vakavan” vaaran edellyttäminen on varsin kyseenalaista. Edellytys ”vakavasta” terveyden vaarantamisesta tulee korvata lapsen terveyden ja hyvinvoinnin tai väestön terveyden vaarantamisella.

Esitysluonnoksen 56 b § mukaan välttämätön kiireetön hoito tulisi järjestää, jos sen epääminen olisi ilmeisen kohtuutonta. Säädöksen muotoilu asettaa hoitoon pääsyn kynnyksen huomattavan korkealle ja hämärtää eroa kiireelliseen hoitoon. Säädöstekstistä pitää vähintäänkin jättää pois vaatimus kohtuuttomuuden ”ilmeisyydestä”. Säädösperustelut ohjaavat myös rajoittavaan tulkintaan, jonka mukaan tilanteen pitäisi muuttua kiireellisiksi viikoissa. Esitysluonnoksen tavoitteena on, että sairastunut ihminen poistuisi nopeasti maasta saamaan hoitoa muualla. Tämä vastaa harvoin todellisuutta. Seurauksena on, että sairauksien annettaan kehittyä vaativampaa hoitoa vaativiksi.

Holopainen Eeva
Suomen Punainen Risti